

Munavvar qori ABDURASHIDXON

MUSULMONLIK

"MOVAROUNNAHR"

Toshkent

2004

MUQADDIMA

Alloh taologa beaded shukrlar bo'lsinki, Mustaqillik tufayli boy madaniy merosimizni o'rganish va ma'rifatparvar siymolarning asarlarini xalqimizga yetkazish borasida ko'p xayrli ishlar amalga oshirilmoqda. O'tmishda millatimizga ma'rifat tarqatgan ko'pgina olimlarimizning nomlari qaytadan tiklanmoqda. Shunday siymolardan biri Munavvar qori Abdurashidxon o'g'lidir.

U zot 1878 yilda Toshkent shahrining Shayx Xovand Taxur daxasidagi Darxon mahallasida ziyolilar oilasida dunyoga kelgan.

Munavvar qori otasidan yetti yoshida yetim koladi. Dastlabki ta'limni onasi Xosiyat otindan olib, xat-savodi chiqqach, Toshkentdagi Yunusxon madrasasida tahsil ko'radi. 1898 yili o'sha davrda O'rta Osiyoda ilm markazi hisoblangan Buxoroga borib, madrasalardan birida tahsil ola boshlaydi. Ammo ko'p o'tmay moddiy qiyinchilik sababli Toshkentga qaytib kelib, Darxon masjidida imomlik qiladi.

1900 yillardan boshlab taraqqiyparvar ziyoli kishilar orasida o'qish va o'qitish, madrasa va maktab islohotiga oid ilg'or fikrlar olg'a surilib, bunday ziyolilar "jadid" (yangichi)lar nomini oladi. Munavvar qori ham shu taraqqiyparvar ziyolilar xarakati safiga qo'shilib, tez orada uning faollaridan biriga aylanadi. 1903 yildan e'tiboran u jadid maktablari ochib, dars beradi va ular uchun darslik hamda qo'llanmalar yozadi. Jumladan, uning "Adibi avval" ("Birinchi adib", 1907 y.) alifbo kitobi, "Adibi soniy" ("Ikkinchi adib", 1907 y.) o'qish kitobi, "Sabzavor" (to'plami), "Yer yuzi" ("Jug'rofiya"), "Tajvid" (Qur'onni qoidalari o'qish) kabi kitoblari bosilib, yangi usuldagi maktablarda darslik sifatida qo'llanilgan.

Munavvar qori milliy matbuotimizning ilg'or jurnalistlaridan bo'lganligini ham aytib o'tish joizdir. U 1906 yili "Xurshid" jaridasini chiqara boshlagan. 1917 yilda "Najot", "Kengash", "Hurriyat" va boshqa jaridalarda ham muharrirlik qiladi. Inqilobdan so'ng xalq, maorifi tashkilotlarida xizmat qilib, ma'rifat ishlari bilan shug'ullanadi.

Hozirgi Toshkent Davlat milliy dorilfununini tashkil etishda Munavvar qori Abdurashidxon o'g'lining hissasi beqiyosdir. 1918 yilning 9 aprelida u kishi raisligida Xalq dorilfununi musulmon bo'limining kishidan iborat tashkiliy hay'ati tO'ziladi. 3 may kuni o'tkazilgan saylov natijalariga ko'ra, Munavvar qori rektor, Iso To'xtaboy va Burxon Habiblar uning yordamchilari etib saylanadilar. Usha yilning 13 mayida eski shahardagi hozirgi O'zbekiston yosh tomoshabinlar teatri binosida Turkiston xalq dorilfununining musulmon bo'limi tantanali suratda ochiladi.

Munavvar qorining 1908 yilda yozilgan "Havoy-iji diniya" risolasi uning Turkiston o'lkasida nashr ettirgan ilk kitoblaridan biridir. Risola juz'-juz' shaklida turli vaqtlarda chop etilgan bo'lib, 1909 yilgi nashri barcha juz'larni o'z ichiga olgan.

Shulardan biri bo'lgan ushbu juz'ni birmuncha zamonaviylashtirilgan tilda va yangi alifboda nashr etib, muhtaram kitobxonlar e'tiboriga havola qilmoqdamiz.

Alhamdu lillah hammamiz Islom dinidamiz. Islom dinidagi kishilarga musulmon deyiladi. Musulmonlik besh narsa bilan bo'ladi. Shu besh narsaning birinchisi: Alloh taoloning borligi va birligiga, Muhammad alayhissalomning Payg'ambarliklariga chin ko'ngildan ishonib, ishonganligini til bilan aytib iqror bo'lmoq. Ikkinchisi: har kuni besh vaqt namoz o'qimoq. Uchinchisi: Butun Ramazon oyi davomida ro'za tutmoq. To'rtinchisi: Moli nisobga yetganda zakot bermoq. Beshinchisi: Barcha imkoniyatlari bor kishi uchun umrida bir marta xaj qilmoqdir.

MUSULMONLIK

Savol: Qaysi dindasiz?

Javob: Alhamdu lillah Islom dinidamiz.

Savol: Islom dinidagi kishilarga kim deyiladi?

Javob: Islom dinidagi kishilarga musulmon deyiladi.

Savol: Musulmonlik necha narsa bilan bo'ladi?

Javob: Musulmonlik besh narsa bilan bo'ladi.

Savol: Bu besh narsa qaysilar?

Javob: Bu besh narsa ushbulardir:

Birinchisi: Alloh taoloning borligiga, Muhammad alayhissalomning haq Payg'ambarligiga chin ko'ngildan ishonib, ishonganini til bilan aytib iqror bo'lmoq, (ya'ni «La ilaha illallohu Muhammadur rasululloh» deb aytmoq).

Ikkinchisi: Har kuni besh vaqt namoz o'qimoq.

Uchinchisi: Butun Ramazon oyi davomida ro'za tutmoq.

To'rtinchisi: Boy kishiga har yili molining zakotini, ya'ni qirqdan bir qismini faqir va miskinlarga bermoq.

Beshinchisi: Kuchi yetgan kishiga umrida bir marta bo'lsa ham Makkai mukarramaga borib xaj qilmoqdir.

Savol: Ushbu besh ishga nima deyiladi?

Javob: Ushbu besh ishga Islom binosi deyiladi.

Savol: Musulmonlik uchun ulardan boshqa kerakli amallar yo'qmi?

Javob: Musulmonlik uchun ushbu besh ishdan boshqa ham kerakli amallar nihoyatda ko'pdir.

Savol: Mashhurroqlari qaysilar?

Javob: 1 - shariat buyurgan ibodatlarining barchasini qilib, shariat qaytargan ishlarning barchasidan qaytmoq.

2 - din va dunyo uchun kerakli har xil ilm hamda har xil tillarni o'qimoq va o'rganmoq.

3 - har ishni ilm, ittifoq, va to'g'rilik bilan qilmoq.

4 - barcha musulmonlarni o'z qarindoshlari kabi do'st tutmoq.

5 - ota-onani va ulug' kishilarni izzat-hurmat qilmoq.

6 - yoshlarga marhamat, faqirlarga shafqat, muhtojlarga inoyat (ya'ni ehson, sovg'a) etmoq.

7 - o'z foydasidan ko'ra xalq va millat foydasini yaxshi ko'rmoq.

8 - Islom dinining taraqqiyoti va rivoji uchun doim harakatda bo'lmoq, va shularga o'xshagan ishlardir.

IMON

Savol: Imon nima?

Javob: Imon Alloh taolo tarafidan Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomga kelgan Haq dinga va uning barcha hukmlariga chin ko'ngildan ishonib, ishonganligini til bilan aytib iqror bo'lmoq.

Savol: Imonli bo'lmoq uchun qaysi kalimalarni aytmoq lozim?

Javob: Tavhid, Shahodat va Imon kalimalarini aytmoq bilan imon tasdiqlanadi.

Savol: Bu kalimalarni qanday aytmoq kerak?

Javob: Ularning ma'nolarini bilib, chin ko'ngildan ishonib aytmoq, lozim.

Savol: Tavhid kalimasi qaysi?

Javob: Tavhid kalimasi ushbu: «Ashhadu alla ilaha illallohu vahdahu la sharika lah la hul mulku va la hul hamd. Yuh'i va yumit. Va huva hayyul la yamut. Biyadihil xayr va huva 'ala kulli shay'in qodir».

Ma'nosi: Guvohlik beramanki, Alloh taolodan o'zga ma'bud yo'q. Unga (teng keladigan) sherik yo'q, barcha olam Uning mulki va barcha hamdu sanolar Unga xosdir. U (barcha mavjudotga) hayot baxsh etadi va hayotdan judo ham qiladi. U doimo barhayot. Hamma yaxshiliklar Uning ko'lida va U har ishga qodirdir.

Savol: Shahodat kalimasi qaysi?

Javob: Shahodat kalimasi ushbu: «Ashhadu alla ilaha illallohu va ashhadu anna Muhammadan abduhu va rasuluh».

Ma'nosi: Guvohlik beramanki, Alloh taolodan boshqa iloh yo'q, albatta, Muhammad alayhissalom Uning bandasi va (Allohning bandalariga din hukmlari o'rgatmoq uchun yuborgan) elchisidir.

Savol: Imon kalimasi qaysi?

Javob: Imon kalimasi ushbu: «Amantu billaxi va malaikatihi va kutubihi va rusulihi valyavmil axiri valqodari xoyrihi va sharrihi minallohi ta'ala val ba'si ba'dal mavt».

Ma'nosi: Allohga va Uning farishtalari, kitoblari, payg'ambarlari hamda qiyomat kuniga, taqdirning yaxshisi ham, yomoni ham Alloh taolodan ekanligiga va o'lgandan so'ng qayta tirilishga ishonдим.

ALLOH TAOLAGA ISHONMOQ

Savol: Qisqacha Imon kalimasi qaysi?

Javob: Alloh taolaga ishonmoqni ifodalovchi qisqacha Imon kalimasi ushbu:

«Amantu billahi kama huva bi'asma'ih va sifatih va qabiltu jami'a ahkamih».

Ma'nosi: Allohga, U ismlari va sifatlarida qanday bo'lsa, shundayligicha ishondim. Va Allohning barcha hukmlarini qabul qildim.

Savol: Alloh taolo qanday zot?

Javob: Alloh taoloning zotini bilmoqqa bizning aqlimiz yetmaydi.

Savol: Alloh taologa komil imon keltirmoq uchun nima kilmoq kerak?

Javob: Alloh taologa komil imon keltirmoq uchun U Zotni sifatleri bilan bilmoq lozimdir.

Savol: Alloh taoloning sifatleri qaysi?

Javob: Alloh taoloning sifatleri ushbulardir:

Birinchi sifati «Mavjud», ya'ni, bordir. Alloh taoloni hech kim bor qilgan emas, balki O'zidan-o'zi azaliy bordir.

Savol: Borligining avvali va oxiri bormi?

Javob: Borligining avvali va oxiri yo'q, ya'ni, bizga o'xshash avval yo'q bo'lib, keyin bor bo'lgan va oxirida yo'q bo'ladigan emas, balki doimo bor bo'lib turguvchidir.

Ikkinchi sifati «Ahad», ya'ni, birdir, yakkayu yolg'izdir, hech bir sherigi, tengdoshi, o'xshashi, o'g'il-qizi, ota-onasi, qarindoshi, eri va xotini yo'q.

Uchinchi sifati «Hayyun» ya'ni, tirikdir.

Savol: Tirikligi nima bilan?

Javob: Bizga o'xshash tan va jon bilan emas, balki O'z zotiga munosib bir sifat bilan tirikdir.

Savol: Alloh taoloda o'lmoq, uxlamoq bormi?

Javob: Alloh taolo o'lmoq, va uxlamoq kabi kamchilik sifatlardan pokdir. O'lmoq va uxlamoq maxluqlarning sifatlaridir.

To'rtinchi sifati «Alim», ya'ni biluvchidir.

Savol: Alloh taolo nimalarni biladi?

Javob: Bo'lib o'tgan ishlarni, endi bo'ladigan ishlarni, xoh katta, xoh kichik, barchasini biladi.

Savol: Alloh taolo bilmaydigan ish bormi?

Javob: Yerda bo'lsin, osmonda bo'lsin, Alloh taolo bilmaydigan hech bir ish yo'q.

Savol: Nima bilan biladi?

Javob: Bizga o'xshash aql va zehn bilan yoki o'rganmoq va o'ylamoq yordamida emas, balki O'z zotiga munosib bir sifat bilan biladi.

Beshinchi sifati «Murid», ya'ni xohlaguvchidir. Dunyodagi ishlarning har biri Alloh taoloning irodasi va xohishi bilan bo'ladi. Alloh taolo xohlagan ish bo'lmay qolmaydi va U xohlamagan ish esa, aslo bo'lmaydi.

Oltinchi sifati «Kodir», ya'ni xar ishga qudrati yetguvchi, har narsani qilmoqqa qodirdir. Bizga o'xshash tan kuvvatiga, asbob va kishilar yordamiga muhtoj emas.

Yettinchi sifati «Basir», ya'ni ko'ruvchidir.

Savol: Qanday narsalarni ko'radi?

Javob: Yer va osmondagi, qorong'u va yorug'dagi katta va kichik narsalarning barchasini ko'radi.

Savol: Nima bilan ko'radi?

Javob: Bizga o'xshash ko'z bilan emas, balki O'z zotiga munosib bir sifat bilan ko'radi.

Sakkizinchi sifati «Sami'», ya'ni eshitguvchidir.

Savol: Qanday ovozlarni eshitadi?

Javob: Qattiq bo'lsin, sekin bo'lsin, xar qanday ovozlarni eshitadi.

Savol: Nima bilan eshitadi?

Javob: Bizga o'xshash quloq bilan emas, balki O'z zotiga munosib bir sifat bilan eshitadi.

To'qqizinchi sifati «Mutakallim», ya'ni, so'zlaguvchidir. Qur'ondagi barcha oyatlar Alloh taoloning so'zidir.

Savol: Biz bilmagan so'zi ham bormi?

Javob: Biz bilmagan so'zi nihoyatda ko'p. Tavrot, Injil, Zabur nomli kitoblar ham Alloh taoloning so'zidir.

Savol: Nima bilan so'zlaydi?

Javob: Bizga o'xshash til bilan, ovoz va tovushlar yordamida emas, balki O'z zotiga munosib bir sifat bilan so'zlaydi.

O'ninchi sifati «Mukavvin», ya'ni bo'ldirguvchidir.

Savol: Nimalarni bo'ldiradi?

Javob: Dunyodagi bor narsalarning barchasi Alloh taoloning bo'ldirmog'i bilan yaralgan.

O'n birinchi sifati «Rabbun», ya'ni, tarbiya qilguvchidir.

Savol: Kimlarni tarbiya qiladi?

Javob: Dunyodagi jonli va jonsiz narsalarning barchasini tarbiya qiluvchi Alloh taolodir.

O'n ikkinchi sifati «Odil», ya'ni, to'g'rilik bilan ish ko'ruvchidir, ya'ni har bir hukmni va har qaysi ishni to'g'rilik bilan qiladi. Hech kimga jabr va zulm o'tkazmaydi.

Savol: Alloh taoloning bulardan boshqa ham sifatlari bormi?

Javob: Alloh taoloning bulardan boshqa sifatlari ham nihoyatda ko'p. Dunyo va oxiratdagi har bir yaxshilik Alloh taoloning sifatidir.

Savol: Alloh taoloning biror aybi bormi?

Javob: Alloh taoloning zotida va sifatida hech bir ayb va kamchilik yo'q.

Savol: Alloh taolo turadigan joyi va makoniga egami?

Javob: Alloh taoloning turadigan joyi (makoni), oldi va orqasi, o'ng va chap, yuqori va pasti yo'q, balki u har yerda hozirdir.

Savol: Alloh taologa yemoq va ichmoq xosmi?

Javob: Alloh taolo yemoq, ichmoq, og'rimoq kabi kamchilik sifatlardan pokdir.

FARISHTALARGA ISHONMOQ

Savol: Farishtalar kimlar?

Javob: Farishtalar Alloh taoloning nihoyatda itoatli, hech bir gunohsiz, nurdan yaratilgan, bizning ko'zimizga ko'rinmaydigan bandalaridir.

Savol: Farishtalar nima ish kilishadi?

Javob: Doim Alloh taoloning buyurgan ishlarini qiladilar. Alloh taoloning buyrug'idan aslo chiqmaydilar.

Savol: Farishtalar Allohning boshqa bandalaridan farqli yana Qanday hususiyatlarga ega?

Javob: Farishtalarda erlik, xotinlik, tug'moq, tug'dirmoq, yemoq, ichmoq va uxlamoq kabi ishlar aslo yo'qdir.

Savol: Oralarida mashhurroqlari kimlar?

Javob: Oralarida Jabroil, Mikoil, Isrofil, Azroil alayhimussalom ismli mashhurlari va Alloh taologa eng yaqin bo'lganlari bor.

Savol: Farishtalar bizning ko'zimizga ko'rinishlari mumkinmi?

Javob: Agarda o'zlari xohlasalar, bizning ko'zimizga har xil suratda ko'rinmoqlari mumkin.

PAYG'AMBARLARGA ISHONMOQ

Savol: Payg'ambar deb kimlarga aytiladi?

Javob: Payg'ambar deb, Alloh taolo tarafidan bandalariga din hukmlarini o'rgatmoq, uchun yuborilgan elchilarga aytiladi.

Savol: Payg'ambarlar qanday zotlar?

Javob: Payg'ambarlar Alloh taoloning nihoyatda aqlli, ziyrak, to'g'ri va itoatli bandalaridir. Alloh taoloning amridan aslo chiqmaydilar, hech gunoh qilmaydilar. O'zlari odam bolalaridan bo'ladi.

Savol: Qiladigan ishlari qaysilar?

Javob: Ishlari Alloh taolo tarafidan buyurilgan din va shariat hukmlarini bandalariga yetkazmoq, bandalarni haq dinga va yaxshi amallarga va'z va nasihat bilan chaqirmoq va Alloh taologa ibodat qilmoqdir.

Savol: Payg'ambarlarda yemoq, ichmoq kabi ishlar bormi?

Javob: Payg'ambarlarga yemoq, ichmoq, uxlamoq, uylanmoq va o'lmoq kabi ishlarning barchasi xosdir.

Savol: Dunyoga qancha payg'ambarlar kelib ketishgan?

Javob: Dunyoga nihoyatda ko'p payg'ambarlar kelib ketishgan. Hisobi bizga ma'lum emas.

Savol: Qur'onda necha payg'ambarning ismlari zikr qilingan?

Javob: Qur'onda yigirma sakkiz payg'ambarning ismlari zikr etilgan.

Savol: Ular kimlar?

Javob: Ular Odam, Idris, Nuh, Hud, Solih, Lut, Ibrohim, Ismoil, Ishok, Yahyo, Yusuf, Ayyub, Shu'ayb, Muso, Xorun, Zulkifl, Dovud, Sulaymon, Ilyos, Alyasa', Yunus, Zakariyo, Yaxr, Iso, O'zayr, Luqmon, Zulqarnayn va Muhammad alayhimussalom hazratlaridirlar.

Savol: Ular orasida payg'ambarliklari aniq ma'lum bo'lmaganlari ham bormi?

Javob: Ulardan Uzayr, Luqmon va Zulqarnayn xazratlarining payg'ambarliklari aniq ma'lum emas. Bu uch zotni ba'zi ulamolar payg'ambarlardan va ba'zilari avliyolardan deyishadi.

Savol: Bulardan boshqa payg'ambarlarning ismlari ma'lum emasmi?

Javob: Bulardan boshqa Shis, Xizr, Bashr, Doniyol, Yusha', Ishmuyil, Asha'yo va Armiyo ismli payg'ambarlarning ismlari tarix va hadis kitoblaridan ma'lum.

Savol: Payg'ambarlar necha xil bo'lishadi?

Javob: Payg'ambarlar ikki xil bo'lishadi: ba'zilari rasul va ba'zilari nabiy deyiladi.

Savol: Qanday payg'ambarlarga rasul deyiladi?

Javob: Alloh taolo tarafidan o'zlariga alohida Kitob va shariat berilgan payg'ambarlarga rasul deyiladi.

Savol: Qanday payg'ambarlarga nabiy deyiladi?

Javob: O'zlariga maxsus kitob va shariat berilmay, boshqa bir rasulga berilgan Kitob va shariatga amal qilishga buyurilgan payg'ambarlarga nabiy deyiladi.

Savol: Nabiyalar rasul bo'la oladilarmi?

Javob: Nabiyalarning hech birlari rasul bo'la olmaydi. Ammo, rasullarning xar biriga nabiy ham deyiladi.

Savol: Bu payg'ambarlardan necha kishiga Kitob va shariat berilgan?

Javob: Bu payg'ambarlardan sakkiz kishiga alohida Kitob va shariat berilgan.

Savol: Kim-kimlarga?

Javob: Odam, Shis, Idris, Ibrohim, Muso, Dovud, Iso va Muhammad alayhimussalomlarga.

Savol: Payg'ambarlarning birinchisi kim bo'lgan?

Javob: Payg'ambarlarning birinchisi barchamizning otamiz hazrati Odam alayhissalomdir.

Savol: Payg'ambarlarning oxirgisi kimdir?

Javob: Payg'ambarlarning oxirgisi va barchadan afzali bizning Payg'ambarimiz

hazrati Muhammad alayhissalomdirlar.

Savol: Muhammad alayhissalomdan so'ng dunyoga payg'ambar keladimi?

Javob: Muhammad alayhissalomdan so'ng dunyoga aslo payg'ambar kelmaydi. Bu zotning shariatlari (ko'rsatgan yo'llari) bilan qiyomatgacha amal qilinadi.

Savol: Biz qaysi payg'ambarning shariatlari bilan amal qilamiz?

Javob: Biz Muhammad sollallohu alayhi va sallamning shariatlari bilan amal qilamiz.

KITOBLARGA ISHONMOQ

Savol: Qaysi so'zlar Alloh taoloning Kitoblaridir?

Javob: Hur zamonning o'ziga yarashadigan dini va muomalot hukmlarini bayon etib, o'sha zamon payg'ambarlariga yuborilgan so'zlar - Alloh taoloning Kitoblaridir.

Savol: Alloh taolo payg'ambarlariga necha Kitob yubordi?

Javob: Alloh taolo shu biz bilgan payg'ambarlariga yuz saxifa va to'rt Kitob yubordi.

Savol: Yuz saxifani qaysi payg'ambarlariga yubordi?

Javob: Yuz saxifadan o'n saxifani Odam alayhissalomga, ellik saxifani Shis alayhissalomga, o'ttiz saxifani Idris alayhissalomga, o'n saxifani Ibrohim alayhissalomga yubordi.

Savol: To'rt Kitobni qaysi payg'ambarlariga yubordi?

Javob: To'rt Kitobdan Tavrot nomli Kitobni Muso alayhissalomga, Zabur nomli Kitobni Dovud alayhissalomga, Injil nomli Kitobni Iso alayhissalomga, Qur'on nomli Kitobni bizning Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomga yubordi.

Savol: Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomga Qur'on qaysi ravishda yuborildi?

Javob: Qur'onni kerakli vaqtlarda Alloh taolo tarafidan Jabroil alayhissalom ismli farishta kelib, Muhammad alayhissalomga oyat-oyat bildirib ketdilar.

Savol: Eng oxirgi Kitob qaysi?

Javob: Eng oxirgi Kitob Qur'onidir. Qur'on nozil kilinmog'i bilan avvalgi kitoblarning ba'zi hukmlari bekor bo'ldi. Qur'on hukmlari bilan amal qilmoq barchaga lozim etildi.

Savol: Qur'onida qanday hukmlar bor?

Javob: Odam bolalarining dunyo va oxiratlari uchun foydali bo'lgan, xar zamonga to'g'ri keladigan va qiyomatgacha o'zgarmaydigan hikmatli hukmlar bor.

Savol: Biz qaysi Kitob bilan amal qilamiz?

Javob: Biz barcha kitoblarning afzali va akmali Qur'oni karim bilan amal qilamiz.

OXIRAT KUNIGA ISHONMOQ

Savol: Oxirat kuni deb qaysi kunga aytiladi?

Javob: Bir kun kelib, bu dunyodagi bizning ko'zimizga ko'rinadigan va

ko'rinmaydigan, jonli va jonsiz narsalarning barchasi yo'q bo'lib, Alloh taoloning o'zidan va xohlaganidan boshqa hech narsa qolmaydi, o'sha kunga oxirat kuni deyiladi.

Savol: Oxirat kuni qachon bo'ladi?

Javob: Oxirat qachon bo'lishini Alloh taoloning O'zidan boshqa hech kim bilmaydi, lekin (u kun) albatta keladi.

Savol: (U kun) o'lgan bandalarning hollari qanday bo'ladi?

Javob: O'lgan bandalar go'rga ko'yilganlaridan so'ngra go'rlariga Munkar va Nakir ismli ikki farishta kirib, «Rabbing kim, dining qaysi, payg'ambaring kim?» deb savol qilishadi.

Savol: Bu savollarga to'g'ri javob bergan bandalarga nima qilinadi?

Javob: Bu savollarga to'g'ri javob bergan bandalar yaxshilardan hisoblanib, qiyomatgacha rohatda bo'ladilar.

Savol: To'g'ri javob bermaganlarga nima qilinadi?

Javob: To'g'ri javob bermagan bandalar yomonlardan sanalib, qiyomatgacha azobda qoladilar.

Savol: O'lgan bandalar yana tiriladilarmi?

Javob: Oxirat kuni kelib, barcha yo'q bo'lgandan so'ng, Alloh taoloning qudrati bilan o'lib ketgan bandalarning barchalari yana tiriladi.

Savol: Tirilgandan so'ng ular nima qilishadi?

Javob: Tirilgandan so'ng barchalari uyqudan turgandek go'rlaridan chiqib, Alloh taolo tayin qilgan yerga borib yig'iladilar.

Savol: Bandalar u kuni yig'iladigan yer nima deyiladi?

Javob: Bandalar u kuni yig'iladigan yer «Mahshar yeri» va u kun «Qiyomat kuni» deyiladi.

QIYOMAT KUNIGA ISHONMOQ

Savol: Qiyomat kuni Qanday kun?

Javob: Qiyomat kuni bandalarning bu dunyoda qilgan yaxshilik va yomonliklari ma'lum bo'ladigan, yaxshi bandalar uchun sevinchli, yomon bandalar uchun qo'rqinchli va shiddatli kundir.

Savol: Bandalarning yaxshilik va yomonliklari qay ravishda ma'lum bo'ladi?

Javob: Barcha bandalar go'rlaridan chiqib, Mahshar yeriga yig'ilganlaridan so'ng har birlarining bu dunyodagi qilgan yaxshilik va yomonliklari hisob qilinib, Alloh taoloning qudrat tarozusida o'lchanadi. Har kimning yaxshiligi va yomonligi o'ziga va barcha kishilarga shu ravishda ma'lum bo'ladi.

Savol: Yaxshiliklari ma'lum bo'lgan bandalarni ne hol kutadi?

Javob: Yaxshiliklari ma'lum bo'lgan bandalar xursandlik bilan Sirot ko'prigidan o'tib, jannatga kiradilar.

Savol: Yomonliklari ma'lum bo'lgan bandalarning hollari qanday kechadi?

Javob: Bunday bandalar o'z yomonliklaridan uyalib, sharmanda bo'ladilar, agarda Alloh taolo gunohlaridan kechmasa, Sirot ko'prigidan o'tolmay, do'zaxga kiradilar.

SIROT, JANNAT VA DO'ZAX

Savol: Sirot ko'prigi qanday ko'prik?

Javob: Sirot ko'prigi Maxshar yeri bilan jannat orasida do'zax ustiga qurilgan, qilichdan o'tkir, qildan ingichka va nihoyatda uzun ko'prikdir. Jannatga kiruvchilarning har biri unga ushbu ko'prikdan o'tib kiradi.

Savol: Jannat qanday joy?

Javob: Jannat yaxshi bandalar uchun har xil ne'matlar bilan ziynat berilib yaratilgan va kattaligi bu dunyoga bir necha barobar keladigan rohat saroyidir.

Savol: Do'zax qanday joy?

Javob: Do'zax ham bu dunyoga bir necha barobar keladigan va yomon bandalar uchun yaratilgan azob zindonidir. Barchamizni Alloh undan asrasin!

Savol: Jannatga kirgan kishilar qaytib chiqariladilarmi?

Javob: Jannatga kirgan kishilar qaytib chiqmaydilar va o'lmoq og'rimoq, xafa bo'lmoq, ishlamoq, hamda bir narsaga muxtoj bo'lmoq kabi ko'ngilsiz hollardan qutulib, doimo xursandlik bilan rohat va farog'atda bo'ladilar.

Savol: Do'zaxga kirgan kishilar qaytib chiqadilarmi?

Javob: Do'zaxga kirgan kishilarning imonlilari qilgan gunoxlariga yarasha azob tortganlaridan so'ng, do'zaxdan chiqib, jannatga kiradilar. Ammo imonsizlari aslo chiqmay, doimiy azobda qoladilar.

Savol: Jannatga kirgan kishilarga Alloh taolo nimani ko'rsatadi?

Javob: Jannatga kirgan kishilarga Alloh taolo O'zining diydorini ko'rsatadi. Ammo qay ravishda ko'rsatmog'i bandaga ma'lum emas.

TAQDIRGA ISHONMOQ

Savol: Taqdir deb nimaga aytiladi?

Javob: Alloh taolo har bir yaxshi va yomon ishning qaysi zamonda, qaysi joyda, qaysi ravishda bo'lmog'ini O'z izmi azaliysi bilan bilib, bo'lmasidan burun tayin qilib qo'ygan. Taqdir deb shunga aytiladi.

Savol: Alloh taolo taqdir kilmagan ishni banda bo'ldira oladimi?

Javob: Alloh taolo taqdir kilmagan ishni hech kim bo'ldira olmaydi.

Savol: Alloh taolo taqdir kilgan ish bo'lmay qoladimi?

Javob: Alloh taolo taqdir kilgan ish aslo bo'lmay qolmaydi.

SHARH

Alloh taoloning taqdiriga shu ravishda ishonmoq kifoyadir. Lekin, taqdirda nima bo'lsa, shuni ko'ramiz deb harakatsiz yotmay, Alloh taoloning fazlu karamidan umidvorlikda, yaxshi amallar qilib, qaxru-g'azabidan qo'rqib, yomon ishlardan qochish, Islom dinining rivoji va taraqqiysiga sabab bo'ladigan ishlarda qatnashmoq har bir musulmonga farz va lozimdir. Chunki, Alloh taolo taqdirda ko'p ishlarning bo'lish va bo'lmasligini bandaning sa'yi xarakatiga bog'lab qo'ygan. Qur'oni karimda: «...Va an laysa lil insani illa ma sa'a», ya'ni, «Insonga o'zining sa'yi harakatining mahsulidan boshqa hech narsa yo'qdir», deyiladi. Masalan: bir kishi harakat qilib, bir yerga bug'doy eksa, albatta, u yerdan bug'doy oladi. Harakat qilmasa, ekmasa, u yerdan bug'doy ololmaydi. Buni to'g'ri o'ylagan kishilarga ushbu masalalar ochiqroq ma'lum bo'ladi. Chunki, Alloh taolo bandalarini yaxshi ishlarni qilishga, yomon amallardan qochishga taklif qilib, yana juz'iy (qisman) ixtiyorni bandaning o'ziga bergan. Alloh banda ixtiyor qilgan yaxshi ishni rozilik bilan, yomon ishni norozilik bilan O'zi avvalda belgilab qo'ygan taqdir va tayiniga muvofiq O'zi bo'ldiradi. (Alloh taolo) yaxshi ishlar uchun jannat rohatini, yomon ishlar uchun do'zax azobini va'da qilgan.

PAYG'AMBARIMIZ MUHAMMAD SOLLALLOHU ALAYHI VA SALLAM

Savol: Muhammad alayhissalom qanday zotdirlar?

Javob: Muhammad alayhissalom jumla mavjudot (hamma bor narsalar) ning afzali, Alloh taoloning eng yaqin do'sti va Rasuli va oxir zamon Payg'ambaridirlar.

Savol: Qaysi joyda, qaysi oyda va qaysi kunda tug'ilganlar?

Javob: Makkai mukarrama shahrida, rabiulavval oyining 12-sida, dushanba kuni tong vaqtida dunyoga kelganlar.

Savol: Otalari kimdirlar?

Javob: Otalari arablarning Quraysh qabilasidan Abdulloh ismli kishidirlar.

Savol: Abdullohning otalari kimdirlar?

Javob: Abdullohning otasi Abdulmuttalib, Abdulmuttalibning otasi Hoshim, Hoshimning otasi Abdulmannon ismli kishilardir.

Savol: Onalari kimdirlar?

Javob: Onalari ham arablarning Quraysh qabilasidan Vahobning kizi Omina ismli xotindirlar.

Savol: Otalari qay vaqtda vafot etdilar?

Javob: Muhammad alayhissalom tug'ilmaslaridan burun otalari vafot qilgan edilar.

Savol: Onalari qachon vafot etdilar?

Javob: Olti yoshga yetganlarida onalari vafot etib, bobolari Abdulmuttalibning qo'lida qoldilar.

Savol: Bobolari vafot etgandan so'ng kimning qo'lida va tarbiyasida qoldilar?

Javob: Abu Tolib ismli amakilarining tarbiyasida qoldilar.

Savol: Yosh vaqtlarida qanday edilar?

Javob: Yosh vaqtlarida ham ochiq yuzli, shirin soʻzli, nihoyatda toʻgʻri, aqlli va ishonchli boʻlib, Makka xalqi orasida eʼtibor va shuhrat topib, Muhammad Amin, yaʼni "ishonchli" nomini olgan edilar.

Savol: Necha yoshlarida uylandilar?

Javob: 25 yoshlarida Xadicha ismli bir boy xotinga uylandilar.

Savol: Necha yoshlarida Paygʻambar boʻldilar?

Javob: 40 yoshga yetganlarida Alloh taolo Jabroil ismli farishta vositasida paygʻambarlik yuborib, bandalarini Islom diniga chaqirishga buyurdi.

Savol: Paygʻambar boʻlganlaridan soʻngra nima ish qildilar?

Javob: Paygʻambar boʻlganlaridan soʻngra oʻn uch yil Makkada turib, uning xalqini Islom diniga taklif qildilar.

Savol: Shu yillar mobaynida Makka xalqidan qancha kishi Islom dinini qabul etdi?

Javob: Bu oʻn uch yil ichida Makka xalqidan va oʻzga joylardan bir necha yuzgina kishi Islom dinini qabul etib, musulmon boʻldilar, qolganlari qabul etmay, Paygʻambarimizga dushmanlik yoʻlidan borib, har xil jabrlar oʻtkazishga, hatto oʻldirishga harakat qildilar.

Savol: Shundan soʻngra nima qildilar?

Javob: Shundan soʻng, 53 yoshlarida Paygʻambarimiz Alloh taoloning buyrugʻi bilan Makkadan Madina shahriga koʻchdilar.

(Paygʻambarimizning Madinaga koʻchishlari "xijrat" deyiladi. Xijrat kunidan boshlab Islom dini quvvat topganligi uchun musulmonlarning oʻsha yili tarix boshi xisoblanadi va "xijriy tarixi" deb ataladi.)

Savol: Madinaga koʻchishlariga nima sabab boʻldi?

Javob: Bu shaharga koʻchishlariga kofirlarning musulmonlarga qilgan jabr-zulmlari sabab boʻldi.

Savol: Madinada necha yil turdilar?

Javob: Bu shaharda oʻn yil turib, xalqini Islom diniga taklif qildilar.

Savol: Shu yillar ichida musulmonlar soni qanchaga yetdi?

Javob: Bu davrda xar tarafdin odamlar toʻp-toʻp boʻlib kelishib, musulmon boʻla boshladilar. Shu sababli qisqa vaqtda musulmonlar quvvat topib, ular soni yuz mingdan oshdi.

Savol: Muhammad alayhissalom necha yoshlarida vafot etdilar?

Javob: Muhammad alayhissalom Madinada oʻn yil turganlaridan soʻng, 63 yoshlarida vafot etdilar.

SAHOBALAR

Savol: Sahoba deb kimlarga aytiladi?

Javob: Sahoba deb, Payg'ambarimiz Muhammad alayhissalomning tirik vaqtlarida Islom dinini qabul etib, o'zlarini ko'rgan musulmonlarga aytiladi.

Savol: Sahobalar qanday kishilar?

Javob: Sahobalarning xar biri ko'p ishlarda Payg'ambarimizga yordam bergan, Islom dinining quvvati va shavkatiga sabab bo'lgan aziz va hurmatli kishilardir. Ularning barchalarini do'st tutmoq, va xotiralariga ta'zim qilmoq jumlai (hamma) musulmonlarga lozimdir.

Savol: Muhammad alayhissalom vafotlaridan so'ng o'rinlariga kim xalifa bo'ldi?

Javob: Muhammad alayhissalomning vafotlaridan so'ng o'rinlariga barcha Sahobalarning afzali hazrati Abu Bakr Siddiq roziyallohu anhu xalifa bo'ldilar. U zot yigirma yetti oy xalifalik qilib, xijratning 13-yilida vafot etdilar.

Savol: O'rinlariga kim xalifa bo'ldi?

Javob: O'rinlarida xazrati Umari odil roziyallohu anhu o'n yarim yil xalifalik kilib, xijratning 23-yilida shahid bo'ldilar.

Savol: U kishidan so'ng kim xalifa bo'ldi?

Javob: U kishidan so'ng xazrati Usmon ibn Affon roziyallohu anhu o'n ikki yil xalifalik kilib, xijratning 35-yilida shahid bo'ldilar.

Savol: U kishining o'rinlariga kim xalifa bo'ldi?

Javob: U kishining o'rinlariga hazrati Ali ibn Abu Tolib roziyallohu anhu xalifa bo'lib, xijratning 40-yilida shahid ketdilar.

Savol: Bu to'rt zot qanday xalifa bo'ldilar?

Javob: Sahobalarning bay'at kilmoqlari, axdlashuvlari va saylamoqlari bilan bu to'rt zot barhaq (haqqoniy) xalifalar bo'ldilar.

Savol: Ulardan so'ngra xalifalik kimlarga qoldi?

Javob: Xalifalik hazrati Alining o'g'illari hazrati Imom Hasanga qolgan bo'lsa ham, u zot murosa uchun ushbu martabani hazrati Muoviyaga topshirdilar. Bundan so'ng musulmonlar orasida har xil ixtiloflar va urushlar chiqa boshladi. Xilofat (xalifalik) saltanatga (podshoxdikka) aylandi. Shunday bo'lsa ham, Islom dini o'zining haqligi va u zamondagi musulmonlarning g'ayratlari tufayli butun dunyoga yoyildi.

DAVLATI UMAVIYA

Hazrati Muoviyadan boshlangan davlatga Umaviya davlati deyilur. Davlati Umaviya 92 yil turdi. Bu 92 yil ichida umaviylardan 14 kishi podshoh bo'lib o'ldilar. Ul podshohlarning ismlari

- 1) Hazrati Muoviya Abu Sufyon o'g'li
- 2) Yazid hazrati Muoviya o'g'li
- 3) Ikkinchi Muoviya Yazid o'g'li

- 4) Marvon Haqam o'g'li
- 5) Abdulmalik Marvon o'g'li
- 6) Valid Abdulmalik o'g'li
- 7) Sulaymon Abdulmalik o'g'li
- 8) Umar Abdulaziz o'g'li
- 9) Ikkinchi Yazid Abdulmalik o'g'li
- 10) Hishom Abdulmalik o'g'li
- 11) Ikkinchi Valid ikkinchi Yazid o'g'li
- 12) Uchinchi Yazid birinchi Valid o'g'li
- 13) Ibrohim birinchi Valid o'g'li
- 14) Ikkinchi Marvon Muhammad o'g'li.

Davlati Umaviya podshohlarining eng ulug' xizmatlari Islom dinini har tarafga yoymoq va islom mamlakatlarini kengaytirmoq bo'ldi.

DAVLATI ABBOSIYA

Ikkinchi Marvon zamonida musulmonlar umaviylardan norozi bo'lib, payg'ambarimizning amakilari hazrati Abbosning avlodlaridan Abdulloh ismli kishinn podshoh qilib sayladilar. Bundan so'ngra islom podshohligi umaviylardan abbosiylarga o'tdi. Bu davlatga - Davlati Abbosiya deyiladur. Abbosiylardan 37 kishi podshoh bo'lib o'tgandan so'ng, islom podshohligi abbosiylardan usmoniylarga o'tdi.

www.ziyouz.com

2008